

КЊИЖЕВНИ ПОЧЕЦИ И УЧЕШЋЕ НА КЊИЖЕВНИМ ВЕЧЕРИМА

Крајем 1971. или почетком 1972. године Милан С. Димитријевић је похађао песничку школу коју је водио знаменити песник Миодраг Павловић, бард српске модерне песничке мисли. Овај гласовити поета, заједно са Васком Попом, почетком педесетих година прошлог века, дао је нови смер нашој песничкој мисли. А почетком седамдесетих година, отприлике у време када је водио поменућу песничку школу у београдском Дому омладине, био је један од *кључних српских модерниста*. Тада се запитао: „Да ли још живимо у модерним временима или у постмодерном добу?“ Од тог момента, према мишљењу Александра Јеркова, питање постмодерног доба је незаобилазно.⁴¹⁸

Наш астроном, песник и друмовник Димитријевић је у то време запазио оглас у дневној штампи, у коме се позивају заинтересовани, да се пријаве за *песничку школу* коју ће водити Миодраг Павловић. Тај оглас чини се није привукао велику пажњу, јер се пријавило двадесетак полазника.

- На Миодрага Павловића, као песника модерног усмерења, ти си ми већ раније скренуо пажњу, сећа се Милан. – Пошто сам то знао, пријавио сам се у Дому омладине да је похађам. Школа је ту радила једном недељно, ако ме сећање не вара, додаје он.⁴¹⁹

Распитујемо се око садржаја, начина рада и функционисања те Павловићеве песничке школе, пошто смо и сами руководили њима на Филолошком факултету Универзитета у Приштини, на Учитељском факултету у Јагодини, краће време на Бањалука колеџу, а у новије време на Факултету за културу и медије Мегатренд универзитета у Београду.⁴²⁰

- Песник и есејиста Миодраг Павловић нам је говорио о поезији као књижевном роду, њеним формалним обележјима и стиху, као и о улози песничког ритма и мелодиозности. Истицао је важност еуфоније, интонације, везаног и слободног стиха... Указивао је на чињеницу да савремена поезија пролази кроз врло буран и динамичан развитак, да у њој постоје разнолики обликотворни модели и врсте, казује Милан, уз наше подстицаје да прецизирамо неке важније поетолошке елементе, у првом реду зато што је Павловић и врстан тумач литературе и теоретичар.

- После тога, ми смо говорили своје стихове, које је он пажљиво слушао, а онда аналитички разлагао и коментарисао, наставља Димитријевић да нам говори о методу рада ове песничке школе. – При том је песник Павловић позивао и све нас присутне да изнесемо своје мишљење о песмама које смо чули, да евентуално означимо њихове естетске домаћаје или мањкавости. Тако смо расправљали о појединим песничким остварењима... А

⁴¹⁸ А. Јерков, *Постмодерно доба и ледени брег*, "Књижевне новине", 1. V 1996, бр. 929-930. Наведено према Н. Цветковић, *Нови и стари поводи (Књижевно-поетичке студије IV)*, Јагодина, 1997, стр. 166.

⁴¹⁹ Рукописне белешке од 1. VIII 2006. Лична архива Н. Цветковића.

⁴²⁰ Н. Цветковић, *Стваралачко деловање књижевног клуба студената Факултета за културу и медије Мегатренд универзитета*. – Комуникације, медији, култура, Годишњак Факултета за културу и медије Мегатренд универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 961-974.

на крају је, пре но што заокружи своју оцену о уметничко-естетским вредностима стихова, тражио од нас да изложимо: шта нас је навело да напишемо песму, који су и какви мотиви, шта та песма за нас значи и шта смо хтели њоме да кажемо? Захтевао је да сами критички анализирамо своје стихове, уз назначивање инспиративних разлога, прецизира Милан.

Овде треба напоменути да су песме које су читане у оквиру ове Павловићеве песничке школе, биле умножаване и доступне свима. Тако они који су их разматрали и коментарисали, имали су текст пред собом, што им је омогућавало боље и целовитије сагледавање и евентуално критичко преиспитивање.

- Прву песму *Улица* објавио сам захваљујући покојном Душану Вукајловићу, такође полазнику ове песничке школе, прича нам утихнуто Милан. – Он је самоиницијативно начинио избор из те хрпе умножених песама и публиковао их је на две стране повременог подлистка у панчевачком *Трагу*, сећа се Димитријевић тих незаборавних момената, када је први пут омирисао штампарску боју.

- Ево, присећам се и једне мале анегдоте у вези са мојом првом песмом читаном у тој школи. Пошто су сви критички анализирали своје стихове и ја сам се доста оштро усмерио на своју песму, а говорио сам и о подстицајима и мотивима да је напишем... Павловић је концентрисано пратио сваку моју реч и опаску, каже и мало застаје као да призива дословно песниково казивање. – Рекао је: Димитријевићу, или можда Милане, сада више нисам сигуран - то што сте сада саопштили, можда је унеколико интересантније од ваше песме... Тако је он, на свој начин, оценио и моје прве стихове, али и метод критичког просуђивања о њима, напомиње Милан са уздржаним смешком, и малом недоумицом: да ли да исприча овај детаљ?

- Најжешће је своје песме критиковао Синиша Благојевић. Чинио је то са толико негаторског духа и силином самопорицања да нас је наводио на смех, напомиње Милан, па додаје: - Са највише дубине и аргументованости у приступу поезији, и са највише зналачке промишљености, деловали су Раша Ливада и Драгиња Урошевић... Они су суптилније од других залазили у разматрање песама полазника школе, као и својих, запажа Димитријевић.

У једном моменту током нашег разговора о овоме приметио је да међу полазницима ове Павловићеве школе нису сви били почетници; међу њима је имало и оних који су већ раније објављивали своје песме и били бар донекле присутни у књижевној јавности. Наш делимични увид у лексикон писаца показао је на пример, да је Земунац Раша Ливада (1948), који се као и Димитријевић, бави преводилачким радом, прве збирке песама објавио још 1969/70,⁴²¹ и да је већ био награђиван (1968).⁴²² Сличан је случај и са песником и есејистом Мирком Магарашевићем (1946) који је примљен у

⁴²¹ Почетком 70-их година, у време размаха "стварносне прозе", он за своје стихове узима "материјал из животне стварности". Прва збирка: *Попрскан знојем казаљки* (1969); *Рањени дитирамб* (1970); *Атлантида* (1971).

⁴²² Године 1968. добио је награду Радио Београда; потом награду "Бранко Радичевић" 1969; Фестивала југословенске поезије у Врбасу 1970. и др.

Удружење књижевника Србије 1970, а прву збирку, као и Раша Ливада, штампао 1969;⁴²³ уз то, касније је и студијски писао о вођи ове песничке школе – Миодрагу Павловићу. И Мирослав Максимовић (1946) се донекле прикључује овој групи. Прве збирке објавио је почетком 70-их,⁴²⁴ приближно у време рада песничке школе, коју тада, још увек као почетник, похађа Милан С. Димитријевић. Песник и есејиста Мирослав Максимовић је већ од 1972. секретар редакције и уредник у листу "Књижевна реч", где ће Милан објавити нека вреднија песничка остварења. Максимовић је онда и нешто касније добио две престижне награде,⁴²⁵ а потом и неке друге.

На крају рада ове Павловићеве песничке школе одржано је заједничко репрезентативно књижевно вече под симболичним називом *Кључ за отворена врата*.⁴²⁶ У надахнутом есејистичком стилу, Миодраг Павловић је у уводној речи дао назнаке о раду школе, а затим се укратко осврнуо и на поједине појаве и зрелије личности које су већ имале извесну афирмацију.

- Те јунске вечери сала Дома омладине је била препуна, скоро да није било места за све заинтересоване, прича нам Милан. – Полазници школе читали су избор из својих стихова према најављеном редоследу. Било је укупно осамнаест учесника...

Гледајући најаву листе учесника књижевне вечери, Димитријевић нам приповеда и коментарише неке важније моменте:

- Међу првима је била Нада Шербан, ћерка сликара Миленка Шербана, који је био у контакту и сарађивао са мојим оцем, мало застаје као да се присећа, па наставља – И ти га помињеш као професора Академије примењених уметности и колекционара, аутора студија о ликовно-уметничким видовима средњовековног новца.⁴²⁷ Нада је касније била професор Хемијског факултета, а објавила је и неколико збирки песама, напомиње узгред.

Увидом у доступну литературу може се запазити да је још пре укључивања у рад Павловићеве песничке школе, 1970. године објавила збирку песама *Оно пре или оно после*, а наредних година и књигу *Кожа, огледало* (1983).⁴²⁸

⁴²³ Прва збирка *Потоци за вучје и друге очи* (1969) "најавила га је као већ изграђеног песника"; а следећа, *Поворке троугла 1999* (1971), открила га је као сатиричара.

⁴²⁴ Максимовић, као и Димитријевић (*Улица*), пева о свакодневници живљења у градској средини. Његове збирке: *Спавач под упијачем* (1971), и наредна *Мењачи* (1972), имале су тада доста одјека у књижевној јавности.

⁴²⁵ *Бранкову награду* (1972) и награду *Милан Ракић* (1973).

⁴²⁶ *Политика*, 26. јун 1972.

⁴²⁷ Н. Цветковић, *Космичко-поетске и симболичке визије у иконографији српске средњовековне нумизматике у делу Сергија Димитријевића*, Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба V*, стр. 481-488.

М. Шербан, *Ликовно виђење српског средњовековног новца*, „Нумизматичар“, 1978, бр. 1, стр. 141-144.

⁴²⁸ *Ко је ко – писци из Југославије* (приредио Милисав Савић), Београд, 1994, стр. 274.

Милан даље, мало на прескок, прочитава имена учесника те по свој прилици занимљиве и по броју судеоника импозантне књижевне вечери. Њоме је на свечан начин, али и радно и креативно, крунисан истрајан рад школе, са завидним књижевно уметничким резултатима, што ће се још изразитије испољити и осетити наредних година. Наш песник и астроном загладан у фотокопију обавештења за књижевно вече, из листа "Политика", са именима учесника, у наставку помиње: Магарашевића, Максимовића, генерацијски блиског Слободана Зубановића (1947), годину дана старијег Вука Милатовића (1946), касније више познатог као педагошког радника и писца уџбеника за књижевност и језик.⁴²⁹

На том списку су и мање позната имена: Божидар Лишанин, Мара Стојановић, Сениша Благојевић, Јелена Недић, Весна Ратковић, Јасна Шакота и други. А на књижевној вечери није учествовала Драгиња Урошевић, чије стихове и коментаре Милан посебно истиче, као ни Душан Вукајловић, значајан за објављивање Димитријевићеве прве песме.

Док је Милан С. Димитријевић у првим годинама после Павловићеве песничке школе објављивао стихове у разним листовима и часописима: *Књижевна реч*, *Видици*, *Наше стварање*, *Студент* и др., Слободан Зубановић, његов вршњак, штампао је збирку песама *Купатило* (1973); нешто старији Јанко Вујиновић (1945) књигу *Мукла распуклена* (1973),⁴³⁰ а две године млађа, даровита Радмила Лазић (1949) публиковала је прву збирку веристички озрачених и ангажованих стихова, *То је то* (1974).⁴³¹ А четири-пет година млађи Миљурко Вукадиновић (1952) користи нешто од подстицајне надреалистичке баштине и у свом раном певању (*Слободно Средоземље*, 1977). Рајко Лукач (1955) пак, као и корифеј песничке школе Павловић и Димитријевић, касније, вешто користи слојевите митске симболе делимично у свом младалачком, а нарочито у потоњем песничком стваралаштву (*Плавуша и путник*, 1977).

Песник и астроном Димитријевић у великој мери је окренут вишезначној и разноврсној космичкој симболици, не само у својој лирици,

⁴²⁹ Вук Милатовић припада оној групи полазника Павловићеве песничке школе која је годину-две дана након ње објавила збирку песама. Овај методичар своју књигу је насловио *Вечерамо спрам звезда* (1973). – Поезија му је богата асоцијацијама, животно осмишљена, "на линији чврсте и модерне концепције". – Исто, стр. 153.

⁴³⁰ Овај песник и прозни писац надахнуто пише о драматичној судбини нашег национа, како би рекао Црњански; уз то, ослања се на богато српско фолклорно и митско наслеђе, донекле као и М. С. Димитријевић. У тешким данима борбе за Косово и Метохију објавио је књигу *Косово је грдно судилиште* (1989).

⁴³¹ Радмила Лазић је антитрадиционално усмерена како у поезији, тако и у смелим критичко-поетичким промишљањима. Доста је тешко у нашој савременој поезији наћи толико духовите дескриптивности и сарказма према свему што личи на "трајну вредност" (С. Слапшек) – Исто, стр. 132.

већ и у својим студијским,⁴³² а посебно публицистичким текстовима.⁴³³ Зато није ни мало случајно што је, након наше врло разубјене традиције певања о космосу и својеврсног *космичког идеализма* Станислава Винавера,⁴³⁴ сачинио јединствену антологију песама о космосу под насловом *Космички цвет* (2003). У њој видно место има Миодраг Павловић, који је са Васком Попом, почетком педесетих година минулог века означио нову, прекретничку фазу у модернизацији песничких израза. Они, како је сликовито речено, представљају "двоглаво сазвежђе модерне српске поезије".⁴³⁵

Димитријевић је полазницима Павловићеве песничке школе дао истакнуто место у својој наглашеној и крајње субјективној антологији поезије о космосу; пре свега вршњаку Слободану Зубановићу, Драгињи Урошевић и понајвише, можда неоправдано, Мирославу Лилеку. То показује помањкање књижевно естетског смисла у просуђивању о уметничким вредностима, као и недовољно познавање основних начела при компоновању антологијског избора, те одсуство одговарајућих вредносних критеријума. Лилек на пример суделује у завршном циклусу *Освајање космоса* са пет песама из збирке *Бродски дневник*,⁴³⁶ вероватно и зато што је антологичар Димитријевић имао на располагању мањи број песама одговарајуће тематске усмерености,⁴³⁷ и онда је неодмерено и без критичке валоризације унео и стихове који не би могли издржати строжије књижевно критичке и естетске критеријуме.

⁴³² М. С. Димитријевић, *Космички мотиви у српској средњовековној нумизматици*, Зборник радова конференције *Развој астрономије код Срба IV*, 461-476.

⁴³³ М. С. Димитријевић, *Пред крај миленијума – са астрономијом у прошлост и будућност васионе*, „Васиона“, 1999, стр. 4; М. С. Димитријевић, *Помрачења Сунца и Месеца кроз историју – закон природе и природа људи*, „Политика“, 7.08.1999, стр. 23; М. С. Димитријевић, *Зашто је ноћно небо тамно*, „Conscientia“, бр. 0, 1998, стр. 26.

⁴³⁴ Радован Вучковић, *Поетика хрватског и српског експресионизма*, "Свјетлост", Сарајево, 1979, стр. 118-120.

⁴³⁵ Борислав Михајловић Михиз је писао: "Оно што су Ракић и Дучић били за нашу поезију на самом почетку овог века, оно што су Црњански и Растко Петровић значили две деценије доцније, то су без сумње у средини века Миодраг Павловић и Васко Попа: покретачи, заокретачи, модернизатори, истраживачи и творци".

⁴³⁶ *Ново дело, Просвета*, Београд, 1986.

⁴³⁷ Приликом критичко-редакторског прочитавања овог дела текста, Димитријевић примећује да аутор ове књиге није уочио прави смисао нити схватио да су ту „комбиноване“ песме из Лилекове књиге *Бродски дневник*, које говоре о лирском путовању кроз космос и Тодоровићеве стихови о планетама, тако да целина претставља неку врсту СФ путовања од планете до планете, при чему Лилекове песме о космичком лутању повезују Тодоровићеве лирско-поетске описе небеских тела.

Аутор Цветковић на ову Димитријевићеву напомену одговара: да схватање или несхватање „комбинованих песама“, на чему инсистира антологичар, има мало или нимало додирних тачака и веза са естетском валоризацијом појединих остварења; а Димитријевић на сцијентистички начин настоји да осмисли композицију завршног одељка антологије (23.V 2010).

Занимљиво је да тај девети одељак и започиње Лилековим стиховима *Дан осми*, који су помало надреалистички озрачени, па се даље смењују са сигналистичким песмама Мирољуба Тодоровића, из збирке *Планета*.⁴³⁸ Лилеков интелектуализам, потекао из Павловићеве школе, има извесних додирних тачака са сцијентизмом Тодоровића, и Павловићевим помињањем метеора, ракета, вегетативних центара. Пажњу привлаче Лилекове песме *Година сто пета*, *Трећи сат* и *Осми минут*,⁴³⁹ које се издвајају лепотом једноставности поетске фактуре и богатијом симболиком.

Драгиња Урошевић је заступљена песмом *Господин Месец – Ручак*, коју је антологичар Димитријевић пронашао у *Летопису Матице српске*.⁴⁴⁰ У дијалогској структури широких, на моменте распричаних стихова, присутни су креативно осмишљени одједи неосимболизма у прожимању са митопоетским елементима. У циклусу *Комете* налази се песма Димитријевићевог "исписника" Слободана Зубановића *Синоћ у опсерваторији – Гошћа из свемира – Телескоп застарео, не гледа се најлепше*, из збирке *Репортер*.⁴⁴¹ Овај "урбани неолиричар",⁴⁴² на начин песничког "саопштења", исписује стихове о чудесној Госпи што "клизи ка екватору небесном", на оригиналан начин преплиће космичку симболику са поетолошким аспектима.

Захвално би било у некој другој прилици космичке мотиве и симболику у стиховима астро-песника Милана С. Димитријевића сагледати у контексту сличне лирике полазника Павловићеве песничке школе. А заинтересоване из овог креативног круга позвати да се укључе у једну од наредних конференција "Развој астрономије код Срба".

Доста често се истиче да је песник у почетку понајвише изворно креативан. Песничке искре и визије из младости носе у себи чудесну духовну енергију. Та младалачки наивна, понекад можда и незрела остварења у искричаво треперавом севу, каткад садрже у себи притајену а неодољиву снагу и необичну моћ самосвојног изражавања света и живота.

На почетку штампарски обнародованог песничког стваралаштва Милана С. Димитријевића налази се песма под симболичним насловом *Улица*,⁴⁴³ она у извесном смислу предочава његов пут и смер од почетних седамдесетих година прошлог века. А већ друга песма *Дрво* објављена је пола године касније у завичајном листу *Наша реч*,⁴⁴⁴ у Лесковцу, у чијој су се редакцији, као што смо напред писали, први пут срели и упознали његови родитељи Сергије и Надежда Анђелковић, венчана Димитријевић. Наредне

⁴³⁸ *Просвета*, Ниш, 1995.

⁴³⁹ М. С. Димитријевић, *Космички цвет*, стр. 221, 214 и 217.

⁴⁴⁰ *Летопис Матице српске*, Нови Сад, год. 169, јул-август 1993, стр. 5-8.

⁴⁴¹ *Рад*, Београд, 1986.

⁴⁴² *Ко је ко – писци из Југославије*, стр. 87.

⁴⁴³ Стихови су штампани у листу са такође симболичним значењем *Траг* (Месечни лист удружења студената Панчева), 2. IV 1972, бр. 10; и то у *Жижги*, повременом подлисту за стваралаштво, бр. 2, стр. 11.

⁴⁴⁴ М. С. Димитријевић, *Дрво*, "Наша реч", Лесковац, 24. XI 1972, XXVIII, бр. 45-46.

1973. године, Димитријевић прештампава поменуту песму *Дрво*, додајући и нову *Огањ*, у тада цењеном и младима отвореном листу *Књижевна реч*.⁴⁴⁵ Песму *Тренутак*, публиковану у листу *Студент*,⁴⁴⁶ Милан је братски посветио аутору ове књиге.

- Тадашњем уреднику листа *Студент* однео сам прегршт песама са жељом да се нешто од тога објави, прича нам Милан. – Он је пажљиво то прегледао и издвојио песму *Тренутак* коју сам теби посветио. А онда се мало више удубио у те стихове и начинио неколико ситнијих стилских интервенција... Чини ми се да је рекао како те познаје, па је зато и издвојио ту песму, каже Милан.

У 1974. години Милан С. Димитријевић је објавио неколико зрелих и запажених песничких остварења, која ће се касније наћи у његовој збирци *Песме*, а имаће знатног одјека и у критичко-естетским и симболичким разматрањима. Песма *Острво*⁴⁴⁷, о којој ће надахнуто писати филозоф и астро-песник проф. др. Првослав Ралић, послужила му је као наслов за први циклус у наведеној књизи; а *На рушевинама града* и песма без наслова,⁴⁴⁸ с пуно стилских уметничко-естетских и поетичких разлога, добиће видно место управо у том лирском кругу.

Приликом читавања овог дела текста о Милановим књижевним почецима и сарадњи у *Књижевној речи*, присећа се:

- У овом листу сам у два наврата објавио своје песме. Пошто сам познавао уредника Максимовића из Павловићеве песничке школе, однео сам му, или послао, сада то не могу прецизно да кажем, стихове, да сам начини избор; и уредник је у првом моменту, према својим критеријумима, издвојио *Дрво* и *Огањ*, каже, погледавајући део своје библиографије *Песме у периодици*. – Наредне 1974. штампало ми је још *три песме*, напомиње Милан, за кога је учешће у Павловићевој „школи“, било од несумњивог значаја.

При том, узгред, указујем да се на страницама *Књижевне речи* налазе и нека моја запажања о издавачкој делатности, културном стваралаштву, монополима у овој области и сл.⁴⁴⁹

Певаније *Горско језеро*, *У потрази за коренима*⁴⁵⁰ и *Ноћ под звездама*,⁴⁵¹ као и већина првих штампаних песама наћи ће се у средишњем

⁴⁴⁵ М. С. Димитријевић, *Дрво* и *Огањ*, "Књижевна реч" (Лист књижевне омладине Србије), Београд, април 1973, II, бр. 13, стр. 21.

⁴⁴⁶ М. С. Димитријевић, *Тренутак* (Николи Цветковићу), „Студент“, Београд, 8. I 1974, XXVIII, 1, 7.

⁴⁴⁷ М. С. Димитријевић, *Острво*, „Видици“ (часопис за културу и уметност студената Београда), јануар-фебруар, 1974, бр. 159-160, стр. 19.

⁴⁴⁸ М. С. Димитријевић, *Три песме*, „Књижевна реч“, фебруар 1974, бр. 23, стр. 17.

⁴⁴⁹ *Књижевна реч у Лесковцу – Добри људи обликују сами себе*, „Књижевна реч“, 1972, бр. 6, стр. 20-21.

⁴⁵⁰ М. С. Димитријевић, *У потрази за коренима*, „Фронт“, 27. IX 1974, XX, бр. 39, стр. 14.

⁴⁵¹ М. С. Димитријевић, *Ноћ под звездама*, „Наша реч“, 28. XII 1974, XXX, бр. 50.

циклусу *Огледало ока*. Следеће 1975. Миланови стихови наћи ће се у антологији лесковачких песника⁴⁵² и у засебној књизи *Песмопис*.⁴⁵³

Следећи поетске и космичко-симболичке преокупације Милан С. Димитријевић ће, десетак година касније, посветити значајну пажњу лирско-поетолошким записима у оквиру рубрике *Мало поезије* („Васиона“). Обазриво је почео са песмом *Планетаријум* Андријане Рич, 1987. године,⁴⁵⁴ да би, уз отпоре, наставио са Витменом *На обали ноћу*, 1989,⁴⁵⁵ а онда ће та рубрика постати редовнија, до момента када ће се усталити. Вредно је помена да ће се, уз мале антологијске изборе песама о космосу, повремено појављивати и продоховљени цртежи младог и даровитог Владимира М. Димитријевића,⁴⁵⁶ који ће ликовним прилозима обогатити и неколико књига и зборника.

При крају читавања и коментарисања ових фрагмената Милан, из осећања дуга према рано преминулом Душану Вукајловићу, говори о томе како га је посећивао у његовом стану у Панчеву.

- Повремено смо контактирали и дружили се... Разговарали смо о поезији, ангажованој литератури, јер је у његовој лирици било доста стварносних, па и актуелних појединости... Он ми је даровао једну своју збирку песама.

- Можеш ли да је пронађеш? Можда је на њој занимљива посвета, прекидам га док говори.

- Нажалост, не могу. Највећи део моје личне библиотеке је у Матици српској, у Новом Саду; тамо су и књиге које сам добијао са посветама.⁴⁵⁷ Чини ми се да ми је поклонио књигу *Увод у болест*.

- Али, то је његова књига из друге половине седамдесетих година, упадам му поново у реч. – Ако је тако онда је Вукајловић у то време достигао и понајвећу афирмацију, констатујем, имајући у виду оно што се о њему писало.⁴⁵⁸

- Разговори са Вукајловићем били су веома инспиративни и упутни. Мислио је слободно, неоптерећен конвенцијама, па је имало и шта да се чује од њега, додаје Милан.

⁴⁵² М. С. Димитријевић, *Тренутку првом и Улица*, избор Мирослав Миловановић, *Лесковачки песници* (1945-1975), „Наше стварање“, 1977, XXIV, стр. 29.

⁴⁵³ М. С. Димитријевић, *Тренутку првом и Улица*, у књизи *Песмопис* (*Лесковачки песници* 1945-1975), избор М. Миловановић, Културни центар, Лесковац, 1977, стр. 29.

⁴⁵⁴ *Васиона*, 1987, бр. 1, стр. 32.

⁴⁵⁵ *Васиона*, 1989, бр. 3, стр. 83.

⁴⁵⁶ М. С. Димитријевић, *Космологија, космогонија, универзум*. Мала антологија. Цртежи Владимира М. Димитријевића, *Васиона*, 1997, бр. 5, стр. 105.

⁴⁵⁷ Све библиографске јединице у Милановом фонду имају ознаку *М. С. Д.*

⁴⁵⁸ Критика је указивала на комбинацију веризма и неолиризма у његовој поезији. "На суверен начин потврђује да најмаргиналнији предмет и најобичнији повод, под светлом имагинације, могу бити идеалан предложак поетског изричја" (С. Радуловић).

- Носио сам тада своје песме и Божи Вукадиновићу, сећа се Милан. Он је имао врло позитивно мишљење о мојим стиховима. Уочавао је у њима извесну интелектуалистичку ноту, каже Димитријевић.

Милан С. Димитријевић је као песник учествовао на више књижевних вечери, лирских сусрета и манифестација. Понекад је и сам био инспиратор, покретач и организатор, који је повремено приказивао поједина остварења, појаве и личности, и то не само у рубрици *Мало поезије* у „Васиони“, већ и другде. Овде ћемо укратко скренути пажњу и на тај вид његове активности што донекле употпуњује слику и представу о разноликости сваковрсног делања овог научника, велепутника и песника.

Половином 80-тих година, на пример, учествовао је на вечери поезије одржаној у оквиру Астрономског викенда у Планетаријуму 21. VI 1986. године.⁴⁵⁹ Занимљиво је да аутор приказа поетске вечери истиче да се већи број чланова Астрономског друштва "Руђер Бошковић" бави и поезијом. То је учинило да је остварена успешна сарадња и са *Клубом младих писаца* при Дому омладине Београда, такође учесника у овој поетској манифестацији.⁴⁶⁰ Поред Боривоја Јовановића, који је предложио одржавање ове вечери поезије, од астронома-песника учествовала је и Оливера Лазаревић, Владимир Кршљанин и Милан С. Димитријевић. Два на крају поменути песника достигла су понајвиши домет на овом пољу, о чему сведоче и њихове књиге, од којих је Миланова (*Песме*) и преведена на бугарски језик.

Приказивач А. Томић оцењује да су песме поменутих аутора зреле, дубоке и истовремено лепршаве. "Песници су били астрономи, астрономи су били песници". Овај изузетан догађај обогатио је Астрономски викенд па је предложено да се припреми и организује и у следећој прилици.

Наредне 1987. године, такође је одржано унеколико слично вече поезије. О томе сведочи белешка Милана С. Димитријевића у оквиру помињане рубрике *Мало поезије* у часопису *Васиона*.⁴⁶¹ Аутор, и сам песник, наглашава да је као саставни део четвртог Београдског астрономског викенда одржано "и веома успешно вече поезије у нашем Планетаријуму". Оно је, према Милановим речима, изазвало интересовање међу учесницима скупа.

Та заинтересованост чланова Астрономског друштва "Руђер Бошковић" подстакла је Димитријевића да објави неколико инспиративних "астро-строфа". Пошто као астроном-песник будно прати и збивања на књижевно-уметничкој сцени, у листу *Песник*, који излази у Скадарлији,⁴⁶² запазио је врло оригиналну песму *Планетаријум* Андријане Рич⁴⁶³ па је

⁴⁵⁹ Александар Томић, *Вече поезије у планетаријуму*, "Васиона"1986, XXXIV, 5, стр. 105-106.

⁴⁶⁰ Поменимо Снежану Бадивук, Бистрицу Милићевић и Радивоја Станивука, као и специјалног госта Бору Мајданца.

⁴⁶¹ М. С. Димитријевић, *Мало поезије*, "Васиона", 1987, XXXV

⁴⁶² *Песник*, 1986, бр. 9-10, стр. 18.

⁴⁶³ Андријана Рич је рођена 1929. године. Награђена је 1960. године од стране Америчког института за уметност и књижевност. Објавила је више збирки поезије (*Промена света*, 1951; *Резачи драгуља*, 1955; *Животне неминовности*, 1966; *Жеља за променом*, 1971; *Урањање у бродску олупину*; *Песме*, 1973).

укључио у поменућу рубрику *Васионе*. Позната америчка књижевница наведена песму је написала „развишљајући о Каролини Хершел (1750-1848), сестри Виљема Хершела, чувеног астронома који је открио планету Уран...“.⁴⁶⁴ Димитријевић при том даје и основне био-библиографске податке о поетеси која је била професор на Колумбија универзитету.

Ово су само неке сажете назнаке о Димитријевићевим младалачким књижевним интересовањима и почецима који захтевају и шире разматрање у некој другој прилици.

НАДАХНУТО ПЕВАЊЕ О КОСМОСУ

Младалачка поезија Милана С. Димитријевића је у највећој мери у знаку космичких тема и мотива, који су доминантни и када пева о природним силама и збивањима, о љубави, свету и животу уопште.⁴⁶⁴ Обузетост свемирским визијама и симболима присутна је и када лирски дочарава ноћ, усамљеност (*Острво*), сету, те жамор простора и времена, као и противречна хтења бескраја (*Сабирање одјека*, *Плуг времена*, *Видарица времена*).⁴⁶⁵ У његовим стиховима преплиће се песничко, астрономски-сазнајно, онтолошко, са рефлексивним, лирско-интимистичким, оностраним и естеристичким. Космолошко у овом певању је основа која обједињује научно-сазнајно, мисаоно и емотивно, у целину, повезујући при том значења различитих елемената који нису увек у одговарајућем складу и међусобној кореспонденцији.

Све ово имало је уплива и на Димитријевићево касније тематско организовање и циклично структурирање антологије песама *Космички цвет*. Може се слободно рећи да је идеја водила за конципирање поменуте антологије у основи садржана у бићу његовог невеликог, али занимљивог песничког дела. У најновијој књизи Димитријевић као да на изванредан начин антологијским избором стихова, помало постмодернистички, посредством певања других, надограђује, развија и употпуњује своју песничку и поетолошку визију о космосу. Преданост астралним просторима најчешће се варира па и понавља у Димитријевићевим стиховима, уз одговарајуће модификације, и чини не само тематски, семантички већ и симболички супстрат његове поезије, антологијског избора, научних, књижевних и уметничко-поетичких виђења.

За њега је у младалачким данима постојао космос као могућа целина и у оквиру ње људско биће као саставни део, које долази до самосталности, „али никада не излази из ње *realiter*, тј. не живи у апсолутној изолацији, и само у томе односу оно може да се одржава и развија“, како би рекао Милош Н. Ђурић.⁴⁶⁶

⁴⁶⁴ Милан С. Димитријевић, *Песме*, Београд, 2003.

⁴⁶⁵ Ово су наслови циклуса који на свој начин, такође, именују тематско-мотивску оријентацију Димитријевићеве младалачке поезије.

⁴⁶⁶ Милош Ђурић, *Космички дух у нашем песништву*, Народна одбрана, II 1927, бр. 15, 16, 17. – Наведено према књизи др М. Н. Ђурића “Културна историја и